

Міністерство освіти і науки України
Сумський державний університет
Медичний інститут

Методичні вказівки

Для підготовки до практичних занять

з теми 9 «Національні стратегії охорони здоров'я та роль Всесвітньої організації охорони здоров'я у їх формуванні. Стратегія «Здоров'я для всіх у 21-му столітті».

із дисципліни **«Системи охорони здоров'я. Основи медичної та соціальної політики» (модуль 1)**

для студентів 2 курсу

спеціальності 229 «Громадське здоров'я»

денної форми навчання

Суми

Сумський державний університет

2020

Методичні вказівки з теми 9 «Національні стратегії охорони здоров'я та роль Всесвітньої організації охорони здоров'я у їх формуванні. Стратегія «Здоров'я для всіх у 21-му столітті.» для самостійної підготовки до практичних занять із дисципліни «Системи охорони здоров'я. Основи медичної та соціальної політики»

/ укладачі: зав. каф., д. м. н., проф. В. А. Сміянов., ст. викл. О. І Сміянова. – Суми: Сумський державний університет, 2020. -.

Кафедра громадського здоров'я

Тема 9. Національні стратегії охорони здоров'я та роль Всесвітньої організації охорони здоров'я у їх формуванні. Стратегія «Здоров'я для всіх у 21-му столітті».

Враховуючи соціально-політичну значущість та економічну вартість індивідуального та суспільного здоров'я, охорона здоров'я громадян вважається однією з найважливіших функцій сучасної держави. Бо саме кількісними і якісними показниками тривалості життя та рівня здоров'я населення, низкою інших показників соціальної політики відрізняються багаті й розвинуті держави світу від бідних і слаборозвинутих. Значення здоров'я людини визнають у світі настільки важливим, що цей показник входить до індексу людського розвитку – універсального показника рівня розвитку суспільства тієї чи іншої країни світу.

В умовах сьогодення особливого значення набувають формування та розбудова таких систем охорони здоров'я, які б забезпечували задоволення зростаючих потреб населення в доступній і якісній медичній допомозі, стримуючи при цьому стрімке зростання витрат на охорону здоров'я. При цьому пріоритетна роль повинна відводитися створенню відповідного нормативно-правового поля, адекватному ресурсному забезпеченню та сучасному результативному управлінню. Важливим є вивчення сучасного світового досвіду функціонування моделей систем охорони здоров'я, їх розвитку та удосконалення для обґрунтування еволюційних або реформаторських змін у національних сферах охорони здоров'я.

Національна політика в галузі охорони здоров'я повинна передбачати створення нової ідеології охорони здоров'я України, вироблення шляхів та засобів оптимальної організації на національному рівні охорони та поліпшення здоров'я, формування здорового способу життя, медичної та соціальної профілактики захворювань, реабілітації.

Основні цілі нової ідеології охорони здоров'я:

- стимулювання державою соціальної спрямованості розвитку суспільства;
- впровадження нешкідливих технологій, що забезпечують охорону життя та здоров'я в процесі матеріально-технічного виробництва;
- забезпечення державою пріоритетного фінансування комплексних народногосподарських програм профілактики, своєчасного лікування, реабілітації та інших заходів щодо охорони здоров'я;
- заохочення державою підприємств та організацій, які активно інвестують пріоритетні напрями розвитку охорони здоров'я.

Стратегічні цілі національної політики в галузі охорони здоров'я повинні передбачати:

- зниження захворюваності та передчасної смертності різних груп населення за віковими, статевими, професійними, релігійними й іншими ознаками;
- подовження середньої тривалості життя людини при збереженні достатньої його якості;
- подовження трудового довголіття і соціальної активності людини;
- зниження негативного впливу середовища (природного та антропогенного) на стан здоров'я населення;
- радикальне вдосконалення системи медичної профілактики захворювань та їх ускладнень, а також реабілітації осіб, які втратили здоров'я.

Стратегічною метою політики держави у сфері охорони здоров'я є поліпшення стану здоров'я населення, підвищення реальної доступності медичної допомоги для всіх його прошарків. Збереження і поліпшення здоров'я забезпечує більш повне використання багатогранних можливостей людини, продовження тривалості активного працездатного періоду її життя та піднесення економічно значущих якісних характеристик населення.

Здоров'я сприймається не стільки як здатність до фізичного благополучного існування, скільки здатність до виконання соціально-трудова функцій, до відтворення сукупності людських здібностей та потреб узагалі.

Ступінь розвитку різноманітних здібностей, творчих можливостей особистості й повнота їх реалізації, інтенсивність та результативність життєдіяльності індивіда є не лише залежними, а й, певною мірою, похідними від стану його здоров'я.

Системний аналіз інформаційних матеріалів Міністерства охорони здоров'я України та наукових праць свідчить, що рівень здоров'я населення України сьогодні кваліфікується як незадовільний, оскільки впродовж останнього десятиріччя спостерігається зростання рівня загальної смертності населення в межах 4%, тоді як у країнах Європи, навпаки, – на 4% відбулося його зниження, а середня тривалість очікуваного життя на 5-10 років менша, ніж в економічно розвинених європейських державах. За вказаний період рівень захворюваності зріс на 10,6%, поширеності хвороб – на 38,9%, природний приріст має від'ємний характер і коливається від –5,8 до –7,8 на 1000 осіб, загальна чисельність населення скоротилася на 7,7%.

Охорона здоров'я – це високотехнологічна, науко- та ресурсомістка галузь, яка за своїм характером та специфікою припускає наявність

централізованих підходів та державного регулювання при розміщенні ресурсів і забезпеченні їх доступності для кожного мешканця держави.

Сьогодні вже для всіх є очевидним той факт, що зусиль лише самої системи охорони здоров'я для вирішення проблем здоров'я населення недостатньо. Варто чітко розмежувати обов'язки з охорони здоров'я населення між суспільством і державою. Необхідно, щоб, у першу чергу, самі громадяни були зацікавлені в підтримці, зміцненні й збереженні свого здоров'я. Не можна цілком у всьому покладатися на державу або на лікарів й бути впевненим, що прийом ліків, нехай навіть найефективніших, допоможе вилікувати будь-які хвороби. Кожен громадянин може й повинен приділяти увагу своєму здоров'ю й сприяти створенню здорового оточення, формувати соціальну відповідальність перед суспільством.

Процес реформування та оптимізації державної політики України в галузі охорони здоров'я в глобалізаційному суспільстві повинен включати такі стратегічні напрями регулювання:

- приведення національного законодавства з охорони здоров'я у відповідність із законодавством Європейського Союзу;
- розробку та затвердження концепції стратегічного планування галузі охорони здоров'я в Україні;
- створення ефективних механізмів державного регулювання приватного сектору системи охорони здоров'я, забезпечення якості та ефективності його діяльності;
- визначення і законодавче закріплення обсягу гарантованих державних зобов'язань щодо безоплатної медичної допомоги;
- перехід на багатоканальну систему фінансування медичної галузі;
- розробку концепції поступового переходу на домінуючі принципи доказової медицини, запровадження формулярної системи як якісно нового підходу до вирішення проблеми раціонального використання ліків та ефективного забезпечення населення лікарськими засобами;
- підтримку фінансово фундаментальних та прикладних наукових досліджень у галузі охорони здоров'я;
- підвищення вимог до підготовки наукових кадрів, забезпечення раціонального використання науково-інформаційних ресурсів у галузі охорони здоров'я.

Стратегічне планування в контексті стратегічного управління системою охорони здоров'я

Сьогодні в управлінні системою охорони здоров'я відчувається потреба у чітко визначеній, науково обґрунтованій стратегії розвитку, яка б дала змогу наставити її на шлях саме системних перетворень.

Керівники в системі охорони здоров'я звичайно виходили з того, що в перспективі підсумки діяльності поліпшаться порівняно з минулим, і цю посилку закладали в обґрунтування плану. Типовий результат такої практики – постановка оптимістичних цілей розвитку, з якими не збігаються реальні результати. Вони можуть бути вищими, але частіше істотно нижчі від запланованих.

Невміння сприймати систему охорони здоров'я в цілому й зосередитися на вирішенні довгострокових завдань, орієнтуючись не тільки на позитивний результат, а й передбачаючи інші наслідки, призвело до негативних результатів її функціонування.

Основу планування в системі охорони здоров'я становить стратегічний план.

Стратегічне планування в охороні здоров'я – це процес формулювання концепцій і цілей, вибору специфічних стратегій для визначення й одержання необхідних ресурсів і їх розподіл з метою забезпечення ефективної роботи системи охорони здоров'я в майбутньому.

В стратегічному плануванні розвитку системи охорони здоров'я важливе місце приділяється аналізу перспектив, завданням якого є з'ясування тих тенденцій, небезпек, можливостей, а також окремих надзвичайних ситуацій, які здатні змінити сформовані тенденції.

Цільові програми як механізм реалізації державної політики охорони здоров'я

Державні цільові програми в охороні здоров'я є механізмом:

- реалізації державної політики на пріоритетних напрямках розвитку відповідної сфери;
- координації діяльності центральних і місцевих органів виконавчої влади, підприємств, установ та організацій на розв'язанні найважливіших проблем галузі;
- забезпечення концентрації фінансових, матеріально-технічних, інших ресурсів, виробничого та науково-технічного потенціалу.

Під *державною цільовою програмою*, спрямованою на розв'язання найважливіших проблем розвитку системи охорони здоров'я, треба розуміти комплекс взаємопов'язаних завдань і заходів, які здійснюються з

використанням коштів Державного бюджету України та узгоджені за строками виконання, складом виконавців, ресурсним забезпеченням.

Державна цільова програма розробляється за наявності таких умов:

- існування проблеми, розв'язання якої неможливе засобами територіального чи галузевого управління та потребує державної підтримки;
- відповідності мети програми пріоритетним напрямам державної політики;
- необхідності координації діяльності центральних і місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування для вирішення спільних питань;
- необхідності забезпечення міжгалузевих і міжрегіональних зв'язків технологічно пов'язаних галузей та виробництв;
- наявності реальної можливості ресурсного забезпечення виконання програми.

Цільові програми розвитку охорони здоров'я реалізуватимуть цілі й завдання державної політики на певний період. Крім своєї головної *соціальної функції*, програми здатні виконувати роль потужного фактора заощадження коштів на розвиток системи охорони здоров'я, дозволяючи більш раціонально та ефективно використовувати їх, у першу чергу, на якісні перетворення, що стосуються найважливіших напрямків розвитку галузі.

У цільових програмах взаємопов'язується комплекс організаційних, економічних та науково-технічних заходів, які узгоджуються за виконавцями, ресурсами і термінами. Вагомим складником цільового комплексного планування є нормативно-правове та інформаційно-аналітичне забезпечення усіх етапів розробки та реалізації програм.

Програми розвитку охорони здоров'я повинні виходити з державних гарантій щодо забезпечення громадян безоплатною медичною допомогою та базуватися на вихідних і цільових показниках стану здоров'я й показниках діяльності установ охорони здоров'я, враховувати обсяги фінансування за рахунок коштів бюджету охорони здоров'я, що забезпечують реалізацію державних гарантій, а також передбачати заходи щодо підвищення ефективності роботи установ охорони здоров'я та профілактичної діяльності.

Керівним і координуючим органом у міжнародній діяльності з охорони здоров'я є Всесвітня організація охорони здоров'я (ВООЗ).

Мета ВООЗ – досягнення всіма народами якомога вищого рівня здоров'я.

ВООЗ має багаторічний досвід підтримки розвитку систем охорони здоров'я в світі та Україні. Останнім часом спільні зусилля посилилися в таких сферах як надання підтримки в розробленні стратегій, генерування науково-обґрунтованої інформації та розвиток кадрового потенціалу; надання рекомендацій щодо розробки та впровадження політик, обмін досвідом між країнами та організаціями, побудова ділових відносин та реагування на невідкладні потреби.

Україна пріоритезувала інтервенції, метою яких є досягнення всеохоплюючого доступу до послуг охорони здоров'я та покращення здоров'я населення України.

На цьому шляху зміцнення системи охорони здоров'я країни є стратегічно важливим завданням для створення міцного фундаменту з політик, організацій та заходів, необхідних для досягнення цілей всеохоплюючого доступу до послуг охорони здоров'я, а також Цілей Сталого Розвитку.

Ключова ціль будь-якої системи охорони здоров'я – доступність і якість медичної допомоги, медичних послуг, медичного обслуговування.

Головна мета будь-якої країни – як за мінімальні ресурси побудувати ефективну модель системи охорони здоров'я та досягти найвищого рівня здоров'я населення.

ВООЗ надає підтримку урядам різних країн в розбудові спроможності керувати процесом трансформації системи охорони здоров'я та, що найважливіше, управляти розробленням політик у сфері охорони здоров'я з метою покращення здоров'я та добробуту населення, зміцнення послуг громадського здоров'я та забезпечення рівного доступу до медичних послуг, які є загальнодоступними, справедливими, сталими та високоякісними.

Критеріями ефективності системи охорони здоров'я мають бути:

- вплив на кінцеві результати, а саме – на здоров'я населення;
- соціальна справедливість, тобто забезпечення кожного пацієнта кваліфікованою медичною допомогою;
- задоволення населення якісною медичною допомогою.

ВООЗ підтримала порядок денний розвитку сфери охорони здоров'я в Україні шляхом сприяння обміну інформацією, координації та забезпечення узгодженості між діями партнерів.

ВООЗ також надавала підтримку Міністерству охорони здоров'я у забезпеченні лідерства у діалозі з питань розроблення політик для забезпечення міждисциплінарного підходу до регулювання сектору охорони здоров'я та створення національного партнерства у всіх пов'язаних з охороною здоров'я сферах серед національних та міжнародних партнерів.

ВООЗ виступила співорганізатором та фасилітатором низки координаційних зустрічей високого рівня за участю численних партнерів, таким чином надаючи можливість різним агенціям у процесі консультацій визначити пріоритети своєї діяльності, скоординувати напрямки роботи та посилити узгоджені зусилля для підтримки процесів трансформації національної системи охорони здоров'я.

ВООЗ на регулярній основі забезпечує можливості для співпраці між Україною та міжнародними медичними спільнотами, сприяє встановленню зав'язків із визнаними міжнародними організаціями та асоціаціями, подіях у сфері охорони здоров'я.

Завдяки підтримці ВООЗ Центр громадського здоров'я Міністерства охорони здоров'я України (ЦГЗ) набув повноправного членства в Міжнародній асоціації національних інститутів громадського здоров'я (IANPHI). В 2017 році ВООЗ та Міністерство охорони здоров'я провели в Україні щорічну зустріч директорів європейських організацій-учасників IANPHI, результатом якої стало створення міжнародної мережі з метою розвитку інститутів громадського здоров'я шляхом об'єднання в контексті широкомасштабні реформ в сфері громадського здоров'я. До цієї мережі також увійшли держави-члени, які вживають заходів для отримання членства в IANPHI.

ВООЗ надавала підтримку Уряду України в його прагненні стати партнером міжнародного руху забезпечення всеохоплюючого доступу до послуг охорони здоров'я (УНС2030). На сімдесят другій сесії Всесвітньої асамблеї охорони здоров'я в 2019 р. Україна підписала Глобальну угоду щодо кроків в напрямку забезпечення всеохоплюючого доступу до послуг охорони здоров'я.

В 2019 р. ВООЗ очолила процес організації зустрічі для посилення діалогу серед міжнародних партнерів щодо того, як міжнародне товариство може надавати подальшу підтримку Україні в заходах для покращення стану здоров'я населення країни.

ВООЗ надає технічні знання та експертизу, щоб допомогти Україні побудувати життєздатну систему громадського здоров'я із сильними політиками щодо укріплення здоров'я та профілактики захворювань, які відповідають міжнародним стандартам. ВООЗ надає підтримку Міністерству охорони здоров'я в навчанні медичних працівників використовувати сучасні технології для виявлення, дослідження та стримування загроз для безпеки громадського здоров'я, таким чином, роблячи важливий внесок у міжнародні стратегії контролю за захворюваннями та управлінням.

Програма «Здоров'я для всіх у 21-му столітті»

Всесвітня організація охорони здоров'я у 1998 р. прийняла програму «Здоров'я для всіх у 21-му столітті», в якій окреслила глобальні пріоритети та основні завдання, котрі повинні забезпечити у всесвітньому масштабі можливості досягнення і підтримання найвищого рівня здоров'я протягом усього життєвого циклу.

Саме за показником рівня здоров'я населення міжнародні експерти Організації Об'єднаних Націй, ВООЗ проводять порівняльний аналіз ступеня сталого розвитку тих чи інших країн. Тим самим рівень вирішення зазначених завдань відображає оцінку досягнень охорони здоров'я в певній місцевій громаді, країні, регіоні в цілому. Цей документ визначає основні напрями зусиль усіх розвинених країн світу щодо проблем здоров'я

Всесвітня організація охорони здоров'я сформулювала у рамках програми «Здоров'я для всіх у 21-му столітті» 10 головних цілей (глобальних завдань):

1. Посилення справедливості щодо здоров'я;
2. Поліпшення можливостей для виживання і підвищення якості життя;
3. Повернення назад глобальних тенденцій щодо п'яти основних пандемій (інфекційних хвороб, неінфекційних захворювань, травматизму та насильства, алкоголізму та наркоманії, тютюнопаління);
4. Повна або часткова ліквідація певних хвороб (поліомієліт тощо);
5. Поліпшення доступу до водопостачання, санітарії, харчових продуктів і житла;
6. Сприяння здоровому і протидія нездоровому способу життя;
7. Поліпшення доступу до комплексної, якісної медико-санітарної допомоги;
8. Підтримка наукових досліджень в галузі охорони здоров'я;
9. Впровадження глобальних і національних систем інформації та епідеміологічного нагляду;

10. Розробка, здійснення та моніторинг політики, досягнення «Здоров'я для всіх» у різних країнах.

Відгуком на запити ХХІ століття, сформульованими у Всесвітній декларації з охорони здоров'я, є прийняття нової Європейської стратегії по досягненню здоров'я для всіх "Здоров'я-21". Завдання розбиті на декілька системних груп:

А. Принципи і підходи:

1. Солідарність держав-членів ЄРБ в інтересах охорони здоров'я;
2. Рівноправність різних груп всередині країн в охороні здоров'я;

Б. Спрямованість на все населення та основні небезпеки:

3. Здоровий початок життя;
4. Здоров'я молоді;
5. Збереження здоров'я в літньому віці;
6. Поліпшення психічного здоров'я;
- 7.Скорочення поширеності інфекційних захворювань;
- 8.Скорочення поширеності неінфекційних захворювань;
- 9.Зменшення травматизму в результаті актів насильства та нещасних випадків;

В. Профілактика і здоровий спосіб життя:

10. Здорове і безпечне фізичне середовище;
- 11.Більш здоровий спосіб життя;
12. Зменшення шкоди, що заподіюється алкоголем, викликає залежність засобами і тютюном;
13. Умови здорового середовища;
- 14.Багатосекторальні зобов'язання у випадку охорони здоров'я;

Г. Зміна орієнтації - спрямованість на кінцевий результат:

- 15.Інтеграція (інтегрований сектор) охорони здоров'я;
- 16.Питання керівництва та забезпечення якості медико-санітарної допомоги;

Д. Ресурси:

- 17.Фінансування служб охорони здоров'я і виділення ресурсів;

18. Розвиток кадрових ресурсів охорони здоров'я;
19. Наукові дослідження та інформація з питань охорони здоров'я;
20. Мобілізація партнерів в інтересах охорони здоров'я;
21. Політика і стратегії з досягнення здоров'я для всіх.

До 2020 р. існуючий в даний час розрив у стані здоров'я населення між державами-членами Європейського Регіону повинен бути скорочений як мінімум, на одну третину. Це завдання - ключовий орієнтир стратегії "Здоров'я для всіх".

Контрольні питання

1. Що повинна передбачати національна політика в галузі охорони здоров'я?
2. Які основні цілі нової ідеології охорони здоров'я?
3. Що є стратегічною метою політики держави у сфері охорони здоров'я?
4. Чому на сьогодні недостатньо зусиль лише самої системи охорони здоров'я для вирішення проблем здоров'я населення?
5. Які основні стратегічні напрями регулювання повинен включати процес реформування та оптимізації державної політики України в галузі охорони здоров'я?
6. Дайте визначення поняття «стратегічне планування в охороні здоров'я».
7. Механізмом чого є державні цільові програми в охороні здоров'я?
8. Які ви знаєте сучасні державні цільові програми в охороні здоров'я?
9. Яка основна мета задекларована ВООЗ?
10. Що є критеріями ефективності системи охорони здоров'я за визначенням ВООЗ?
11. Назвіть напрямки реформ в системі ОЗ України за підтримки ВООЗ.
12. З якою метою і коли була прийнята програма «Здоров'я для всіх у 21-му столітті»?
12. Назвіть 10 головних цілей (глобальних завдань) програми «Здоров'я для всіх у 21-му столітті».
13. На які системні групи розбиті завдання програми?

Література

1. Охорона здоров'я України: стан, проблеми, перспективи / кол. авт. ; заг. ред. В. М. Князевича. – К. : [б. в.], 2009. – 440 с.
2. Здоровье-21. Основы политики достижения здоровья для всех в Европейском регионе ВОЗ / Европ. региональное бюро ВОЗ. – Копенгаген, 1999. – 243 с. – (Европейская серия по достижению здоровья для всех, № 6).
3. Парсонс Толкотт. Система современных обществ=The System of Modern Societies / Т. Parsons ; Л. А. Седова (пер. с англ.), А. Д. Ковалева (пер. с англ.). – М. : Аспект Пресс, 2008. – 270 с.
4. Портер Майкл. Переосмысление системы здравоохранения. Как создать конкуренцию, основанную на ценности и ориентированную на результат / Майкл Портер, Элизабет Ольмстед Тайсберг. – К. : Изд-во Алексея Капусты (подразделение “Агентства “Стандарт”), 2007. – 620 с.
5. Підтримка ВООЗ у сфері розвитку системи охорони здоров'я в Україні// WHO_support_Ukraine_2016-19_UA_028.pdf
6. Салтман Р. Б. Реформы системы здравоохранения в Европе. Анализ современных стратегий : пер. с англ. / Р. Б. Салтман, Дж. Фигейрас. – М. : ГЭОТАР МЕДИЦИНА, 2000. – 432 с.
7. Солоненко І. М. Управління організаційними змінами у сфері охорони здоров'я : монографія / І. М. Солоненко, І. В. Рожкова. – К. : Фенікс, 2008. – 276 с.
8. Солоненко Н. Економіка охорони здоров'я : навч. посіб. / Н. Солоненко. – К. : Вид-во НАДУ, 2005. – 416 с.
9. Стратегія розвитку системи охорони здоров'я: український вимір /В. М. Лехан, Г. О. Слабкий, М. В. Шевченко. – К. : [б. в.], 2009. – 34 с.